

Splitting och projektiv identifikation

I psykodynamisk teori skiljer man mellan tidiga primitiva försvarsmekanismer, och senare mer utvecklade försvar. Till de tidigare försvarerna som det lilla barnet först tillägnar sig, räknar vi introjektion, projektion, projektiv identifikation, klyvning och (ibland) förnekande. Senare försvar är till exempel bortträngning, sublimering och intellektualisering.

Människor som är vad som ibland benämns ”tidigt störda”, en term som för övrigt sällan ses definierad, tillämpar huvudsakligen primitiva försvar. Exempel på ”tidiga störningar” är narcissistisk personlighet, psykopatisk personlighet och borderlinepersonlighet. Ibland räknas psykoserna in i begreppet, ibland inte.

Vad som är intressant med oss människor när vi hamnar i kris, är att vi ”faller ner” och börjar fungera på en tidigare försvarsnivå. Vi börjar åter använda de försvar som vi (förhoppningsvis) har lämnat bakom oss. Krisen ger oss alltså en möjlighet att åter känna det lilla barnets utsatthet. Samtidigt kan vi få förståelse för hur svårt psykiskt störda människor konstant känner, fungerar och reagerar i sitt dagliga liv. Intressant i sammanhanget är att även tonåringar har perioder när de regredierar på detta sätt.

De psykodynamiska teorierna är inte oomstridda och har ofta anklagats för att vara föga vetenskapligt belagda. (Se till exempel Salter 1975; Scharnberg 1993) Sedd på ovan beskrivna sätt ger oss emellertid teorin en möjlighet att bygga broar mellan vårt eget beteende och handlande, och de kraftigt psykiskt avvikandes sätt att vara. Psykopaten är inte som ett monster från yttre rymden. Vi har de flesta av oss potentialen till liknande reaktioner, bara den yttre pressen på oss blir tillräckligt hård. Detta i samverkan med och beroende på vilken trygghet vi fått med oss som små.

Daniel Stern (1995) beskriver hur det lilla barnet som tappat bort föräldern känner paniken komma. Ledstjärnan syns inte längre, alla intryck kommer över barnet på en gång, urskillningslöst. Som om vi ramlat i vattnet ute på havet och vi ser båten fara ifrån oss.

Och hur mår det barn som haft en flackande ledstjärna som liten? Som inte haft något bröst eller nappflaska att fixera? Kanske känner det barnet som vuxen bara tryggheten när man låser in det, ramar in det. Och när han sedan blir utsläppt faller världen över honom igen... Är det så att befinna sig i en traumatisk kris?

Vad innebär det att fungera på en primitiv försvarsnivå? Jag skall här begränsa mig till att beskriva begreppen klyvning och projektiv identifikation. Begreppen introducerades av Melanie Klein på 1940-talet. Klyvning (som ibland benämns splitting, eller splittring) innebär att man inte klarar av att se nyanser i människor. En person ses som antingen ond eller god. Ena stunden kan man vara helt fantastisk, andra är man inte värd. Det kan också vara så att en person idealiseras medan en annan nedvärderas. Personer som tillämpar klyvning som försvar klarar inte heller av att se nyanser i sig själv. Detta innebär att oönskade känslor som ångest, oro, aggressivitet eller hopplöshet måste förläggas hos någon annan människa (eller grupp av människor). Så när oron kommer smygande sig på en, så lägger man ut den på någon annan. Det är inte jag som är orolig, det är han.

Detta räcker emellertid inte. Man måste också få den andre att *bli* orolig, att ta emot den känsla jag lagt ut. Så jag pressar in min egen känsla i den andre. Att få en annan människa att bli orolig är inte svårt. Är personen ovanligt stabil tar det längre tid bara. Till slut lyckas jag dock haka tag med min egen oro i den andres oro som han har långt inom sig. I detta ögonblick lindras min egen oro. Jag har förflyttat den, lagt över den, på någon annan. Åter har jag enbart goda egenskaper inom mig.

Det intressanta är nu vad personen som jag har flyttat över min oönskade egenskap på, gör med den. Det är detta som är väsentligt i behandling. Det är detta som skiljer ett professionellt förhållningssätt från ett icke-professionellt. Ryggmärgsreaktionen blir nämligen lätt att man vill lämna tillbaka den oönskade egenskapen precis sådan man fick den. Det professionella ligger nu *inte* i att man gör allt för att undvika att ta emot ångesten, oron eller vad det handlar om. Inte heller i att man "ger igen". Det professionella ligger däri att man klarar av att ta emot smärtan, att man kan hantera den, bearbeta den inom sig, härbärgera den (eller vilket begrepp man vill använda), och *därefter* lämna tillbaka den. Då märker den som befinner sig i den traumatiska krisen, att känslan var inte farlig. "Den här behandlaren gick inte sönder när jag berättade för honom. Han tog till sig min smärta, han slog den inte ifrån sig, han bytte inte samtalsämne, jag såg tårarna i ögonen på honom, men han kunde bära min sorg. Då kanske även jag kan bära sorgen inom mig. Inte bli av med den, men leva med den..."

Så växer människor, så utvecklas man ur den låsta traumatiska krisen. Det handlar inte så mycket om orden, även om orden kan vara viktiga också.

Det ovan beskrivna kallas alltså projektiv identifikation. En önskad ofta omedveten känsla läggs över på en annan människa. Känslan hakar tag i den som får motta den. Så lämnar denne tillbaka känslan på ett eller annat sätt till den första personen.

Den projektiva identifikationen ger oss alltså dels en möjlighet att förstå känslan inom den vi behandlar. När den lille pojken, vars far dödats i kriget, just har farit runt och rivit mitt behandlingsrum, kan jag känna delar av det kaos han har inom sig, i mig. Dels ger den oss också, som ovan beskrivits, en möjlighet till läkning.

Vad händer om man som behandlare översvämmas av sin ångest och aggressivitet. Att man känner ångest eller aggressivitet är en del i läkningsprocessen. Men börjar man ge tillbaka känslan "som man fick den", så har man dragits in i svart-vit tänkandet (eller snarare kännandet). Gör man det har man bara bekräftat den hjälpsökandes världsbild. Man får alltså bli arg – och visa detta – men man får inte ge igen...

För att klarar av detta krävs att man som behandlare är någotsånär medveten om och har någotsånär bearbetat de känslor man själv har med sig och bär inom sig.

Litteratur

- Ogden, T (1984): *Projektiv identifikation och psykoteraeutisk teknik*. Natur och Kultur.
Salter, A (1975): *Vägen från Freud*. Natur och Kultur.
Scharnberg, M (1993): *The non-authentic nature of Freud's observations*. Almqvist & Wiksell International.
Stern, D (1995): *Ett litet barns dagbok*. Natur och Kultur.